Mere ordforråd

i fremmedsprogsundervisningen

Juni 2020
Elsebeth Bechmann, derdiedas.dk

Mere ordforråd
– i fremmedsprogsundervisningen
1. udgave 2026
Copyright © 2020 Forfatterne & NCFF

Forfatter: Elsebeth Bechmann, derdiedas.dk

Indholdsfortegnelse

Mere ordforråd i fremmedsprogsundervisningen 4
Indirekte og direkte tilegnelse af ord 6
Sprogundervisningens 4 dele 7
Hvordan får vi eleverne med? 9
Hvilke aktiviteter? 10
Ordforråd og CEFR: Hvor mange ord taler vi om? 11
Litteratur om ordforråd i fremmedsprogsundervisningen 13

Mere ordforråd i fremmedsprogsundervisningen

Materialet om ordforråd er udarbejdet af Elsebeth Bechmann, derdiedas.dk i forbindelse med projektet *Talent for tysk*, som har modtaget støtte fra Børne- og Undervisningsministeriet og NCFF. Undervisere fra andre sprogfag kan også have god gavn af både de råd, som Elsebeth Bechmann har formuleret nedenfor, og af uddybningen af disse råd.

5 gode råd:

1. Fokuser på **de højfrekvente** ord. Når jeg ser på tyske teksters dækningsgrad (hvilke ord bruges i teksten?), tænker jeg, at vi kan gøre vores elever en stor tjeneste ved at sikre, at de kender **top 500 (de 500 hyppigste ord på tysk).**
2. Sørg for store mængder **input**, både i timerne og derhjemme. Husk, at der skal være tekster, videoer og sange, som er så lette, at eleverne oplever, at de læser dem i et vist tempo (og ikke bare slår ord op).
3. Opgaver og aktiviteter i forbindelse med en tekst eller en film bør have et udvalgt og helst højfrekvent **ordforråd som omdrejningspunkt**. Test elevernes kendskab til denne ordliste, gerne både før og efter forløbet.
4. **Repetition, repetition, repetition** (det kræver mellem 5 og 16 repetitioner, før et ord er lært) & **Motivation, motivation, motivation** (man lærer de ord, man føler, det giver mening at lære).
5. **Sørg for gode strategier**, som eleverne kan bruge, når de møder ukendte ord. Jeg tænker her både på den gode brug af ordbog og på viden om transparente ord, sammensatte ord samt om affikser og suffikser.

I tyskundervisningen kan man også fortælle eleverne, at:

- 10 % af det tyske ordforråd i top 5000 er identisk med det danske, eks. Hund = hund.
- 10 % af det tyske ordforråd i top 5000 er transparent, eks. Handlung = handling.

Indirekte og direkte tilegnelse af ord

Tilegnelsen og konsolideringen af ordforråd foregår indirekte og direkte. I den indirekte tilgang tilegnes ordene mere eller mindre **ubevidst**, mens der i den direkte tilgang gøres en **bevidst indsats** for at tilegne sig ord.

INDIREKTE ordforrådstilegnelse foregår ved at give eleverne masser af input, der passer til deres niveau. Læs gerne den samme tekst flere gange, og bliv indenfor det samme emne, så eleverne møder de samme ord igen og igen. Læsning er nok den metode, der - evidensbaseret - virker bedst, men også kræver mest tid.

> *"Research with very young language learners found that by increasing the amount of interesting and understandable written input without increasing class time, learners had almost double the language proficiency gains of those who followed a program involving the same amount of class time but with much less input."* (Nation, 2014, s. 8)

DIREKTE ordforrådstilegnelse foregår ved at træne basisordforråd samt emnebaseret ordforråd i forskellige aktiviteter. Det kan være hukommelsestræning via ordkort eller quizlet/kahoot/quia. Det kan være ved at henlede elevernes opmærksomhed på bestemte ord før og under læsningen (træn ordene, **fremhæv** ordene). Det kan være ved cases og sjove lege, der træner dagligdagssprog. De fleste før -, under- og efterlæsningsaktiviteter, som man i forvejen bruger, er fremragende til at fokusere på ordforråd. Det kan være **mundtligt eller skriftligt.**

Husk at prioritere de højfrekvente ord. Ud fra en cost-benefit-analyse giver det mest mening at bruge flest kræfter på et ord, som man sandsynligvis møder igen.

Er et ord virkelig lavfrekvent, så lad være med at bruge tid på det.

- I mødet med højfrekvente ord skal der fokuseres på **ordet.**
- I mødet med lavfrekvente ord skal der fokuseres på **strategier.**

Sprogundervisningens 4 dele

Paul Nation (2013) foreslår, at fremmedsprogsundervisningen består af 4 dele, der hver fylder ca. 25 %.

Jeg giver her min danske fortolkning:

1. **LYT** til og **LÆS** relevant, motiverende materiale, og sørg for, at det har en passende sværhedsgrad.
2. **TAL** og **SKRIV** om noget, der er relevant og motiverende.
3. **FOKUSER** på **DETALJERNE**, dvs. træn udtalen, lær den vigtige grammatik og forstå ligheder og forskelle i sprogs former.
4. **BLIV SELVSTÆNDIG** og **FLYDENDE**. Eleverne skal træne det, de allerede kan, så de mestrer det. De skal øve fornemmelsen af at være flydende med de ord, *de kan* – både når de taler, læser og skriver.

I hver af disse 4 dele skal man **indtænke ordforråd.**

pkt. 1 og 2 : Input og output skal primært indeholde ord, som eleven allerede kender og behersker. På den måde er der mentalt overskud til at lære de måske 5 - 10 % ord, som man ikke kender. Lad derudover fokus være på det hyppigste ordforråd, der skal bruges igen og igen.Vælg evt. et par **læseuger,** hvor fokus er på at læse tekster i en passende sværhedsgrad.Mht. output er det vigtigt at udfordre eleverne med aktiviteter, der opfordrer dem til at bruge det ordforråd, de allerede har. De må ikke bruge hele tiden på at finde nye og smarte udtryk, som de ikke kendte i forvejen. Sprogtilegnelse kræver repetition af gamle ord - men gerne i nye aktiviteter.

pkt. 3: I den sprogfokuserede træning kigger man på fællestræk hos ordene. Hvilke endelser optræder hos verberne og substantiver? Hvilke faste udtryk er de hyppigste? Hvilke kasus- og kongruensregler har det pågældende sprog? Eleverne skal også lære at genbruge viden. Træn dem i at se sammenhængen mellem fx ”kærlig” og ”kærlighed”. For

tysk er det vigtigt at vise eleverne fordelene ved at få øje på de transparente ord (dansk – tysk) og de sammensatte ord (komposita); hvis eleverne behersker disse to strategier, får de en del ordforråd foræret.

pkt. 4: I Fluencytræningen kan man efter min mening gå to veje. Man kan bevidst vælge et materiale, der er lidt for let, så eleverne opnår fornemmelsen af at være flydende i deres læsning, skrivning eller tale. Det giver en masse repetition, giver sikkerhed og hurtighed (træn bevidst hurtiglæsning af lette bøger). Den anden tilgang er at lade eleverne vælge et materiale, der har deres særinteresse. Her vil de ofte vælge noget, der faktisk er for svært, men idet de bliver båret af deres viden om og interesse for emnet, kan de opnå en fluency, der ikke er fejlfri, men til gengæld fuld af ord. Begge former for fluencytræning er værdifuld.

Hvordan får vi eleverne med?

Vi bør en stor del af tiden inddrage eleverne i valg af emner og tekster, men endnu mere motiverende er det, hvis vi:

1. kan vælge materiale, der passer i sværhedsgrad
2. kan vise eleverne, at de gør fremskridt

Vælg – med jævne mellemrum - en ordliste, som de skal have lært inden for et bestemt tidsrum, og **test** så disse ord på klassen.

Det er motiverende at gøre fremskridt, og med ordforråd kan man se og mærke det!

I matematik taler man om, at brøkregning er matematikfagets prædiktor for, hvor godt eleverne klarer sig i matematik i gymnasiet. Måske er ordforråd **sprogfagenes prædiktor** for, hvor godt eleverne kommer til at klare sig i fx tysk i gymnasiet? Der har i hvert fald været mange empiriske undersøgelser, der viser sammenhængen ml. en elevs ordforråd og læse-, lytte- og skrivekompetence på engelsk.

> "*All other things being equal, learners with big vocabularies are more proficient in a wide range of language skills than learners with smaller vocabularies, and there is some evidence to support the view that* ***vocabulary skills make a significant contribution to almost all aspects of L2 proficiency***." (Meara, 1996, s. 37) *(L2 = det fremmedsprog man er i gang med at tilegne sig).*

Mine foreløbige undersøgelser med tysk i gymnasiet viser det samme billede, så en mulig vej til dygtigere (og mere motiverede) elever i tysk er at give dem et stort basis-ordforråd.

Det er med andre ord sjovere **med ord** end uden ord.

Hvilke aktiviteter?

Der kommer heldigvis flere og flere ordforrådsopgaver i de bøger, der udgives til tyskfaget og de andre sprogfag. Det er en meget positiv tendens. Vær dog altid opmærksom på, om ordene virker **højfrekvente**, dvs. om de kan bruges til flere end én tekst.

Jeg har set elever arbejde med de ord, de finder i gloselisten. Det kan give god mening i forhold til forståelse af det aktuelle emne, men det er sjældent god ordforrådstræning. Gloserne står der netop, fordi ordene er så sjældne, at vi ikke forventer, at eleverne kender dem. Gloserne er hjælp til forståelsen og er – i de danske STX-tekster – typisk for lavfrekvente til ordforrådstræning.

- I mødet med højfrekvente ord skal der fokuseres på **ordet.**
- I mødet med lavfrekvente ord skal der fokuseres på **strategier.**

Vær derfor ikke bange for at lade eleverne træne basisord – højfrekvente ord. Vi kan i gymnasiets fortsættersprog godt have en fornemmelse af, at eleverne burde have lært disse ord i folkeskolen, men til dels har de måske ikke lært dem, og til dels glemmer de dem, hvis de ikke bruges.

Lær eleverne, at det er o.k. at have aktiviteter, hvor fokus er på at tale eller skrive en hel masse. En del elever føler, at de skal kunne formulere intelligente sætninger med "smarte" ord, før de siger noget. Til dels er de vant til det fra engelsk- og danskundervisningen, og til dels lægger STX-undervisningens mange svære tekster op til en sprogproduktion, som en del elever ikke kan være med på.

Der er også mange eksempler på aktiviteter og ordlister i min bog "Ord man kan bruge" og på hjemmesiden derdiedas.dk (men alle aktiviteter med masser af ord kan bruges).

Ordforråd og CEFR: Hvor mange ord taler vi om?

Tidligere var der i den europæiske referenceramme (CEFR) angivet tal for elevens ordforrådsstørrelse på de forskellige niveauer. Disse tal er i dag fjernet. Til dels har man valgt en tilgang, der fokuserer på kompetencer, og til dels opdagede man vist nok store forskelle ml. de europæiske sprog. Alligevel er der naturligt nok stadig stor interesse for disse tal.

Hvor mange ord kræver det fx for at kunne befinde sig på niveau B1 – svarende til slutningen af tysk fortsættersprog (2g) på ungdomsuddannelserne?

Prof. Dr. Erwin Tschirner opstiller på baggrund af tre studier følgende hypotese for, hvor mange ord de enkelte CEFR-niveauer kræver. (GER = CEFR = den europæiske referenceramme for sprog):

GER	A1	A2	B1	B2	C1
UMFANG	1000	2000	3000	4000	5000

Tabel 1: Tabelle 2. Wortschatzumfang und GER-Leseniveaus (Tschirner, 2017, s. 5)

Ifølge hans analyse bør en 1g-elev, der starter på tysk fortsættersprog, have et ordforråd på min. 2000 ord (A2), mens en 2g-elev i slutningen af 2g bør kende min. 3000 ord (B1) for at have en god læseforståelse. Det passer meget godt med mine foreløbige undersøgelser. Sammenhængen ml. danske elevers tyske ordforråd og deres læsekompetence på tysk undersøges i løbet af 2020. Følg med på derdiedas.dk

Selvom tallene i dag ikke fremgår af CEFR, betyder det ikke, at ordforråd er faldet ud af referencerammen.

Om en elev på B1 står således følgende under punktet "Ordforrådstilegnelse":

> "*Har tilstrækkeligt ordforråd til med nogle omskrivninger at udtrykke sig om de fleste emner vedrørende hans/hendes daglige liv som familie, hobbyer og interesser, rejser og aktuelle begivenheder.*" (s. 159)

og under punktet "Ordforrådskontrol":

> "*Udviser god kontrol over elementært ordforråd, men store fejl optræder stadigvæk, når han/hun udtrykker mere komplekse tanker og kommunikerer om ukendte emner og i ukendte situationer.*" (s. 160).

Og læreren opfordres stadig til selv at foretage sig vigtige valg angående ordforrådets **størrelse, omfang og beherskelse**, da de er "*væsentlige parametre i sprogtilegnelsen og derfor også for evalueringen af lørnerens sprogfærdighed og for planlægning af sproglæring og -undervisning.*" (s. 208).[1]

1. Alle citater er fra den nyeste CEFR på dansk fra 2008: "*Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog: Læring, undervisning og evaluering*", Ministeriet for flygtninge, Indvandrere og Integration. At den ikke udkom på UVM, er for øvrigt tankevækkende.

Litteratur om ordforråd i fremmedsprogsundervisningen

Albrechtsen, D, Haastrup, K & Henriksen, B. (2004). The Relationship between Vocabulary Size and Reading Comprehension in the L2. I: Albrechtsen m.fl. (red). *Angles on the English-Speaking World* (s. 129 – 140). København: Museum Tusculanum Press.

Christensen, B, Engberg-Pedersen, J, Grønvold, M. & Henriksen, B (2000). *Ord og tekst. Sproglig opmærksomhed i engelskundervisningen i gymnasiet og hf*. Uddannelsesstyrelsens Temahæfteserie, nr. 25.

Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog: **Læring, undervisning og evaluering** (2008), Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.

Henriksen, B. (2009). Det oversete ordforråd? I: Byram m.fl. (red): *Sprogfag i forandring. Pædagogik og praksis* (s. 205 - 229). Frederiksberg C: Samfundslitteratur.

Meara, Paul (1996). The dimensions of lexical competence. I: Brown, G. m.fl. (red): *Performance and Competence in Second Language Acquisition*. (s. 35-53). Cambridge University Press.

Meara, Paul (2016). *Tools for researching vocabulary*, Multilingual Matters.

Milton, J & Alexiou, T (2009). Vocabulary Size and the Common European Framework of Reference for Languages. I: *Vocabulary Studies in First and Second Language Acquisition. The Interface Between Theory and Application* (s.194 – 211). Houndsmills: Palgrave Macmillan.

Nation, I.S.P. (2013). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nation, I.S.P. (2014). *What do you need to know to learn a foreign language?* School of Linguistics and Applied Language Studies, Victoria University of Wellington, New Zealand.

Nation, I.S.P. (2016). *Making and Using Word Lists for Language Learning and Testing*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Read, John (2000). *Assessing Vocabulary*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schmitt, N. (2010). *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

Stæhr, L.S. (2009). Tilegnelse og testning af ordforråd. I: Byram m.fl. (red): *Sprogfag i forandring. Pædagogik og praksis* (s. 167 – 204). Frederiksberg C: Samfundslitteratur.

Tschirner, E. (2010). Wortschatz. I: Fandrych, C. & Krumm, H-J (red): *Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Tschirner, E. (2017). Wortschatzwissen als Grundlage zweitsprachlicher Kompetenzen. I: *Bausteine des Spracherwerbs DaF/DaZ*, s. 11 - 21.